

ПОДКРЕПА ЗА РАВЕН СТАРТ ЧРЕЗ ИНТЕГРИРАНО ОБУЧЕНИЕ

Брой 3
Юни 2012

Редакционен екип:

Любомир Василев (отговорен редактор)
Маргарита Пеева, Весела Йорданова

СОУДНЗ „Луи Брайл”
Фондация „Хоризонти”

София

СЪДЪРЖАНИЕ

Към читателите..... (стр. 3)

**Маргарита Пеева: Обучението по тактилно творчество в
СОУДНЗ „Луи Брайл”..... (стр. 4)**

**Уилям Джон Фрейзър, Мбулаени Оберт Магуве:
Преподаването на науките за живота на ученици с нарушено
зрение..... (стр. 8)**

**Кети Летчър: Адаптирано физическо възпитание за незрящи
и слабовиждащи ученици..... (стр. 17)**

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Уважаеми читатели,

Този бюлетин се издава в рамките на проект „Подкрепа за равен старт чрез интегрирано обучение”, финансиран от оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” на Европейския социален фонд.

Предназначението на бюлетина е да информира заинтересованите читатели, първо, за същината на проекта – цели, дейности, постигнати резултати; втора, не по-малко важна задача е да се предложи възможно най-пълна и разнообразна информация по проблемите на интегрираното обучение, състоянието и напредъка на методите и технологиите за повишаване на образователния, трудовия и социалния статус на хората със зрителни увреждания.

Ще търсим не само тематично, но и жанрово разнообразие чрез публикуването на статии (включително преводни), интервюта, репортажи, есета и още по-свободни литературни форми.

Това издание ще постигне още по-пълно предназначението си, ако успеем да мотивираме вас, нашите читатели, да участвате в списването на бюлетина – чрез отзиви за него, а също чрез собствени материали за публикуване, които можете да изпращате на e-mail: pessoko@yahoo.com.

От редакционния екип

ОБУЧЕНИЕТО ПО ТАКТИЛНО ТВОРЧЕСТВО В СОУДНЗ „ЛУИ БРАЙЛ”

В няколко следващи бюлетина ще предложим на вниманието на читателите информация за специалните предмети, които се изучават от учениците в училище за деца с нарушено зрение „Луи Брайл” в град София.

В този брой представяме предмета „Тактилно творчество”. Името му показва и основния начин, по който той се изучава, – чрез докосване до предметите. Преподава се от Евелина Песева – учител с над 20 годишен стаж.

Тактилното творчество може да се нарече и арт-терапия за слабовиждащи и незрящи деца и ученици. В хода на обучението си по този предмет учениците се подпомагат в развитие на образното си мислене, пространственото си ориентиране и въображението си, което се постига чрез съзнателни и целенасочени действия от страна на преподавателя. Тактилното творчество обогатява представите и усъвършенства наблюдателността, развива творческата фантазия на децата и учениците, създава увереност в собствените им възможности. Учениците развиват сръчност и умения за използване на инструменти и пособия за художествена дейност в зависимост от индивидуалните им възможности. Работата с цветовете и особено ярките цветове е много

важна за слабовиждащите деца, тъй като развива тяхното функционално зрение. Този предмет допринася също за изграждане и развиване на груби и финни моторни умения у децата и учениците.

Тактилно творчество се изучава от учениците от подготвителна група до девети клас. Децата се обучават да рисуват – релефно-графично рисуване и рисуване с бои, пастели или фулмастери, да правят апликации, да моделират и да изработват керамика.

Релефно - графичното (релефно - точковото) рисуване представлява пресъздаване на образи и картини чрез релефни точки с помощта на тифлографски прибори (шило) върху брайлова хартията или картон.

Забележителни са точните образи на птици, животни и растения, пресъздадени от незрящи или слабовиждащи ученици. Внимателното и прецизно изработване ги превръща в малки произведения на изкуството.

Рисунките с бои или пастели не се отличават по нищо от рисунките на зрящите деца. Многообразието на цветовете и формите и тяхното точно пресъздаване изразява вярното възприемане на заобикалящата среда от възпитаниците на училище „Луи Брайл”.

Картините, направени чрез апликация, които могат да се видят в кабинета по „Тактилно

творчество” привличат погледа със своята красота на цветовете и изработката.

В учебната програма за предмета „Тактилно творчество” са предвидени два часа веднъж седмично. Децата от подготвителен клас и децата с множество увреждания също изучават „Тактилно творчество” по два часа седмично, но в различни дни. В основата на този предмет е програмата по изобразително изкуство за масовите училища, осъществявана посредством оригинална методика на г-жа Евелина Песева. Преподавателката сама е изработила релефни изображения на всички нагледни материали и за адаптираните учебници, които се използват съобразно учебната програма.

Училище „Луи Брайл” разполага с добре оборудван кабинет по тактилно творчество. Кабинетът разполага с пещ за изпичане на керамиката, която изработват детските ръце. За закупуване на материалите помагат различни организации.

Предметът „Тактилно творчество” се посреща с голям интерес от учениците. В училището има СИП по керамика и СИП по апликация, в рамките на които децата още по-свободно могат да развият творческите

си възможности. Гордост за училището е негова бивша възпитаничка, която сега е студентка в специалност „Педагогика на изобразителното изкуство”.

Учениците имат възможност да покажат направените от тях неща – рисунки, керамики, апликации – на изложбите, които се уреждат в училище „Луи Брайл” по различни поводи.

Предметът „Тактилно творчество” осъществява връзката между изкуството и личностното развитие на незрящите и слабовиждащи ученици в училище „Луи Брайл”. Деца от различни възрастови групи имат възможност да усвоят и развият тук различни умения, да експериментират в различни посоки, като следват своите търсения, без заплахата това да се случва по опасен начин. Това е важен позитивен фактор в процеса на тяхното развитие, израстване и навлизане в обществото.

Маргарита Пеева

ПРЕПОДАВАНЕ НА НАУКИТЕ ЗА ЖИВОТА НА УЧЕНИЦИ С НАРУШЕНО ЗРЕНИЕ

(съкратен превод от английски)

Това проучване анализира преподаването на науките за живота (биология) на слепи и слабовиждащи ученици в Южна Африка в единайсет специални училища, като се обръща особено внимание на развитието на умения за разбиране на научното съдържание в лабораторна обстановка. Изследването разкрива затрудненията на обучаваните при формиране на умения за практическо прилагане на научни методи поради липса на зрение и производните от него липса на увереност, липса на мотивация и т.н. Например, едно такова умение, а именно работата с таблици и диаграми, остава проблем за повечето незрящи ученици. Става ясно, че зрительно затруднените ученици много рядко се включват в практическа работа и излети с учебна цел. Практическите занимания се ограничават до много прости и елементарни упражнения, които не представляват голямо интелектуално предизвикателство и не изискват силно развити умения за разрешаване на проблеми. Обучаваните имат ограничен достъп до компютри, енциклопедии, справочници и подходящи публикации. Въпреки това, преподавателите прилагат стратегии за кооперативно учене в училища, където напълно слепи и слабовиждащи споделят обща образователна среда.

Адаптиране на учебната програма и подготовката на учители

Всяка образователна програма, която не е насочена към ученика и не е съобразена с индивидуалното му темпо на учене, възпрепятства както обучението на слепия и слабовиждащия ученик, така и неговото активно участие в процеса на учене. Преподавателите не са наясно какво трябва да се направи за подпомагането на зрително затруднените ученици при овладяване на уменията за използване на научните методи и/или за оценяване на техните знания. По тази причина те не окуражават незрящите ученици да избират учебни предмети, свързани с науките за живота, когато има възможност учениците сами да си съставят учебна програма.

Прилагат се следните алтернативни подходи за адаптиране на учебната програма при преподаване на ученици със зрителни увреждания:

- задаване на заместваща задача със същия обхват и трудност
- заместване на една невъзможна за изпълнение задача с друга задача
- предоставяне възможност на обучавания да работи по задачата на по-късен етап
- използване на друга планирана задача за оценяване, вместо предварително замислената
- даване на допълнително време за изпълнение на задачата
- използване на помощни средства и технологии или осигуряване на специални условия при оценяване
- поставяне на приблизителна оценка, базирана на предишно оценяване на задача, изпълнена от ученика (в случаи когато гореспоменатите възможности не могат да бъдат приложени)

- съобразяване с формата на задачата, напр. сложност на графики, диаграми, таблици, илюстрации и т. н.

Образователните институции правят много малко за запълване на празнината, която съществува при подготовката на учители за масовите и за специалните училища. Повечето висши учебни заведения не предлагат курсове за работа с незрящи ученици и студенти при тяхното обучение. Това означава, че такива преподаватели нямат необходимите умения и съответно не са мотивирани да преподават в специални училища. За да добият представа как да подпомагат учениците със зрителни нарушения при тяхното обучение, студентите от ВУЗ трябва да имат практика в специални училища или в масови училища, където са интегрирани такива деца. Необходимо е бъдещите учители да осъзнаят нуждите на учениците. Очаква се квалифицираните учители на зрително затруднени ученици да могат да правят компетентен избор и да прилагат различни технологии. За да се възползват пълноценно от помощните средства и технологии, учениците трябва да имат динамични и гъвкави учители, които разполагат с достатъчно знания и умения за работа с различни технологии.

Как се приема изучаването на науките за живота от незрящите ученици?

Често се твърди, че негативните нагласи на преподавателите към слепите и слабовиждащите ученици се коренят в недостатъчната им увереност и способност да обучават тези деца. Такива преподаватели с песимистични нагласи и опит предизвикват негативни нагласи от страна на учениците.

Изследователите са на мнение, че ненужните изисквания, непознатата заобикаляща среда, неадаптивните образователни програми и недостатъчно гъвкавите стандарти за оценяване са вредни фактори, които имат за резултат неефективно учене от страна на незрящите ученици. Те са ограничени не само от физически бариери, но и от нагласите на другите. Предубежденията може да предизвикат риск от изолация, създаване на по-малко приятелства и неадекватни социални умения.

Както всички ученици с увреждания, слепите и слабовиждащите ученици имат свои уникални нужди. Въпреки че е трудно те да бъдат напълно посрещнати при подпомагането на обучението по биология, както специалните, така и масовите училища, където се обучават зрително затруднени ученици, трябва да направят всичко възможно да отговорят на тези нужди, за да може ученикът да се чувства равнопоставен. В зависимост от степента на нарушено зрение, някои ученици се нуждаят от компютри с увеличаващ софтуер.

Незрящите ученици не намират смисъл в опитите и наблюденията и те не ги мотивират достатъчно. Те остават напълно изключени при овладяване на ценни знания, когато не получават адекватни обяснения и интерпретации от страна на учителя или съучениците си. Изучаването на науките за живота зависи от зрението на човека, което затруднява учениците със зрителни увреждания при възприемането на тези науки.

Традиционно, при наблюдение учениците гледат какво прави учителят и след това се опитват да го направят сами. Един подход към наблюдението, насочен към ученика изисква учениците да анализират своите впечатления. Обучението на слабовиждащите ученици остава строго индивидуално в случаите, когато текст или графика, подготвени от

учителя, се препраща до индивидуалните работни места на отделните ученици.

Липсата на зрение лишава незрящите от насладата и ползата от наблюдението. Процесите на наблюдение дават възможност за възприемане на директна информация, което е много важно. Това означава, че особено учениците без зрение са лишени от възможността да изучават специфични аспекти, защото те често не могат да възприемат визуално какво се прави. Слабовиждащите имат предимството, че текстова информация и схеми се увеличават до степен, при която може да се видят и най-малките детайли.

Индивидуалният подход изисква директна комуникация между учителя и ученика. Използването на подходящи образователни технологии дава по-голяма възможност за такова взаимодействие.

Лишеността от насладата и ползата от наблюдението, за което вече стана дума, прави незрящите ученици по-малко съревноваващи се в обучението по биология. Слепите ученици биха били равностойни тогава, когато пред тях се разкрият напълно всички биологични феномени.

Проучването разкрива големите усилия и времето, което преподавателите отделят на своите слепи и слабовиждащи ученици в часовете, посветени на науките за живота. Тук ролята на учителя не е просто преподаване на съответната дисциплина, а нещо много повече.

Дискусия и изводи за образованието

Много са факторите, които ограничават ефективното преподаване и изучаване на природни науки от зрително затруднени ученици. Поради това много малко на брой незрящи ученици продължават да избират такива дисциплини до 12-ти клас.

Повечето преподаватели в училищата за деца с нарушено зрение са получили общо образование. Липсват им идеи как да адаптират учебната програма така, че тя да отговори на специалните нужди на тези деца. Това означава, че те не биха окуражавали ученик да изучава „труден” предмет, тъй като не биха могли да му създадат нужните условия и да му окажат необходимата подкрепа.

Когато се работи с незрящи ученици, е необходимо да се използват конкретни понятия при илюстрация на прилики и разлики и да се избягват абстрактните понятия, като светлина и тъмнина, бяло и черно.

Учителите често използват описания и обяснения на различни аспекти. Повечето преподаватели си служат с понятия, които се използват в ежедневието.

Когато прилики и разлики се разглеждат тактилно, учениците имат директен достъп до информация. Освен това, така се развиват и уменията им да описват и разказват.

Някога специалните училища са предлагали свои образователни програми, които включвали професионална подготовка, търговия, религия, езици и социални науки. Тези програми обаче не съответствали на националната учебна програма.

Оказва се, че незрящите ученици се справят по-добре по физиология в сравнение с другите науки за живота. Това е така, защото съществуват много релефни чертежи и хубави макети, които незрящите могат да опипат. Освен това науката за човешкото тяло не изисква много адаптиране на материал, тъй като тя представлява повече теория, отколкото практика.

Брайлови учебници, аудиозаписи, приятели, учители, списания, Интернет, специалисти, околна среда, радио и телевизия са

предпочитаните начини за достъп до информация от зрително затруднените ученици и техните преподаватели в училищата в Южна Африка.

За съжаление, повечето училища ползват стари учебници с недостатъчно актуално съдържание, без релефни изображения. Когато се дадат заявки за отпечатване на учебници, те пристигат след няколко месеца или след година, когато вече няма нужда от тях. В други случаи, печатниците отказват да печатат, тъй като това за тях е нерентабилно поради малките поръчки, които идват от училищата.

Компютърните технологии биха могли донякъде да бъдат решение, но онези, които отговарят за тяхното ползване не са компютърно грамотни или ги ползват за лични нужди. Когато учениците заемат книги от библиотеки или други подобни институции, голямото търсене на такива материали не дава възможност те да бъдат задържани за ползване от едно лице за повече от няколко месеца. В миналото специалните училища са разполагали със специалисти по брайлово писмо, които, освен всичко друго, са имали за задача да пишат брайлови учебници. В много южноафрикански специални училища тези щатни бройки са закрити и това е в ущърб на учениците. Това означава, че без помощта на виждащите, незрящите ученици не могат да се обучават пълноценно. Такива фактори препятстват възприемането на информация при недостатъчно познати и по-сложни обстоятелства от страна на слепите и слабовиждащите ученици.

Тъй като е налице необходимостта учениците със зрителни увреждания да бъдат обучавани по природни науки, както и всички други деца в неравнодтойно положение, се налага образователни институции, частни фондации, родители, общности и др. да станат партньори за

развитието на образованието като предоставят персонал, обучение на специалисти, апаратура и техническа помощ. Това сътрудничество е решаващо за преодоляване на неравенството в образованието, тъй като училищата за слепи и особено преподавателите ще спечелят в много отношения: обучение от експерти, споделяне на опит, обмяна на конструктивни идеи и т. н.

Освен това, партньорите за развитие на образованието ще подпомогнат осъвременяването на услугите, предоставяни на зрительно затруднени ученици и ще допринесат за благополучието на потребителите, които обслужват.

Наложително е професионалистите, които работят с ученици с нарушено зрение, да бъдат запознати с нови подходи на преподаване като колаборативно учене, кооперативно преподаване, взаимопомощ и подпомагане от страна на по-напредналите ученици в класа и други иновативни дейности при планиране на часовете. Това ще даде по-добри резултати в обучението по науките за живота.

За да може незрящите ученици да се справят по-добре в обучението по природни науки, учените препоръчват анализ на нуждите на учениците. Това трябва да се прави регулярно, за да се определят слабите и силните места на ученика на базата на задачите и упражненията, които може да изпълни успешно. Успехът винаги се отразява позитивно на представата за себе си и на мотивацията.

Обучението трябва да се извършва по начин, който отговаря на нуждите на зрительно затруднените ученици. Когато учителите, които обучават такива деца, демонстрират спрямо тях същите очаквания, както към останалите ученици на тяхната възраст, и в същото време ги обучават, съзнавайки и отговаряйки на техните специфични нужди,

незрящите възприемат слепотата като част от обикновения човешки живот.

Адаптирането на материала в определени моменти дава възможност на учителя да задоволи нуждите на обучавания, като използва компенсаторни стратегии, прави модификации в подхода и организацията на преподаването или обучава ученика в основни умения за самостоятелно учене. За незрящите ученици възприятието и сетивността са важни за ефективното изучаване на предметите. Обучението на лица със зрителни увреждания по науките за живота трябва да се основава на мултисензорен подход, ако искаме то да е от полза за тях. Включването на дейности, свързани с тактилно или слухово взаимодействие, не само улеснява учениците, но и създава предпоставки за по-качествено овладяване на материала. Това от своя страна изисква уникални способности за манипулиране с техниката и материалите.

Уилям Джон Фрейзър

Мбулаени Оберт Магуве

АДАПТИРАНО ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ ЗА НЕЗРЯЩИ И СЛАБОВИЖДАЩИ УЧЕНИЦИ

(превод от английски)

Физическото възпитание е важно за здравето и благосъстоянието на хората от всички възрасти. Приятно е, създава самочувствие и увереност, подобрява здравословното състояние. Както всички други, слепите и слабовиждащите ученици имат нужда от физическа активност. Зрително затруднените ученици с допълнителни увреждания трябва да се обучават по програми, които подобряват физическото им здраве чрез участие в различни игри и упражнения. При някои ученици може да се наблюдава недобро кръвообръщение, ограничен капацитет на белите дробове, слаб мускулен тонус, неправилна поза и тенденция към наднормено тегло. Една програма за периодично физическо натоварване би подобрила физическото състояние и би дала увереност на ученика да се придвижва в околното пространство без инструкции. Освен това, би могло да се развият двигателните умения, необходими в ежедневието и ориентирането в околната среда.

Комисията за слепи и слабовиждащи в Ню Джърси е набелязала специфични

Стратегии за ученици със зрителни затруднения, които да залегнат в програмите по физическо възпитание

- Запознайте се с диагнозата и оценката на функционалното зрение или се консултирайте със специалист с цел да се определи степента на зрително увреждане на ученика и неговото остатъчно зрение

- Разговаряйте с учениците за това, какво са в състояние да видят и кои предмети и условия са проблемни, на какво разстояние предметите се виждат ясно
- Дайте възможност на учениците да застанат там, откъдето са в състояние да виждат най-добре
- Уверете се, че закритите пространства са добре осветени (проверете го с учениците; приглушената светлина може да е предпочитана)
- Използвайте светла на цвят екипировка, за предпочитане бяло, жълто или оранжево, освен ако няма нужда от тъмен цвят за създаване на контраст
- Позволете на зрително затруднения ученик да разучи терена, на който се провежда часа, така че да се запознае в подробности с цялостната обстановка
- Поддържайте терена по възможност непретрупан. В случай на сериозни промени на обстановката, зрително затруднените ученици трябва да се предупреждават и да им се дава възможност отново да се запознаят с терена
- При необходимост модифицирайте дейностите и екипировката . Използвайте звънци, водещи въжета при тичане
- Заставайте близо до слабовиждащия ученик, така че инструкциите да може да се чуят и да се видят
- Предоставете подкрепа – при нужда
- Използвайте докосване при демонстриране на движения на тялото.

Други условия

- Преди инструкцията, съобщете името на съответния ученик
- Използвайте описателни вербални инструкции
- Използвайте думи за посока и маркировките на игрището при насочване на слабовиждащите ученици. Например: „Иди до вратата, обърни се към прозореца“
- Използвайте движението като начин за учене. Водете ученика, но не прекалявайте със закрилата
- Зрението играе важна роля при поддържане на равновесие. Липсата на зрение се отразява върху движенията и координацията на зрително затруднения ученик
- При нужда използвайте допълнителни помощници
- Окуражавайте учениците да работят колкото се може по-самостоятелно и да не разчитат прекалено на чужда помощ
- Разделяйте уменията на отделни стъпки
- Стандартните уреди може да се адаптират за нуждите на зрително затруднените ученици
- Когато планирате, вземайте предвид специалните потребности на зрително затруднените деца
- Търсете подкрепа от ресурсните учители и специалисти, от други учители и от организации за слепи.

Съвети при развитие на основни умения и игри

- Преминвайте от по-лесни към по-трудни умения и разчленявайте уменията на отделните им елементи
- Поставете ясни граници на игралното поле. Това дава възможност на зрително затрудненото дете да се включи по-свободно
- Забавете действието – използвайте балон, вместо топка
- Използвайте по-малки и по-големи предмети при игра. Така те се виждат по-лесно от ученика. Мишените може да се преместват по-наблизо или да се уголемяват
- Осветлението трябва да е подходящо и да има контраст. Топката може да се облепи с жълто тиксо, за да контрастира с пода и стените. Цветно тиксо се използва за маркиране на игралното поле на пода или на стената
- Добре е различните части на терена да са с различна текстура
- При хвърляне и хващане дайте звуков сигнал на този, който хваща. Топнете топката вместо да я хвърляте директно. Използвайте различни топки. При хвърляне към определена цел, зад нея осигурете звуков сигнал
- При нанасяне на удари топката трябва да се движи в определени граници и да има цел. Топката може да се търкаля на маса или на пода. В топката може да се поставят звънци, за да се чува, когато се търкаля
- При тичане незрящият леко докосва ръката на водещия го партньор. За къси разстояния незрящият ученик може да тича сам, като посоката се определя от глас в края на отсечката

- Ученикът може да тича като се държи за въже, опънато между две точки. Поставете тиксо в края на въжето така че ученикът да разбере, когато стигне края и да се върне обратно към началната точка
- Модифицирайте околната среда – използвайте цветни топки, постелки, и т. н.

Безопасност

- Запознайте слепия или слабовиждащия ученик с препятствията. Покажете му най-безопасните маршрути от и до различните части на салона или игрището
- Винаги поддържайте вербален контакт с ученика
- Уверете се, че всички ученици в класа са запознати с правилата за безопасност
- Уверете се, че осветлението отговаря на нуждите на слабовиждащия ученик
- В непозната среда ученикът може да не е в състояние да се ориентира и да изгуби самоувереност. Учителят трябва да се увери, че ученикът разбира правилно какво трябва да прави по време на упражненията и е запознат със съответните мерки за безопасност
- При необходимост предоставяйте възможност за работа по двойки или в малки групи с останалите от класа, за да може зрително затрудненият ученик да бъде подкрепян от страна на своите връстници
- Винаги предупреждавайте ученика за препятствия на пода или на височината на главата

- Силното слънцегреене или мрачното време може да окажат влияние върху функционирането на зрението на зрително затруднения ученик.

В заключение, добре планираните физически упражнения, подбраната екипировка и съоръжения за тях разширяват възможностите на човека и намаляват предизвикателствата, които той може да срещне. Адаптирането на игра или упражнение увеличава шанса за забавление, развитие на уменията и увереност в себе си. Изучаването на нов спорт или участието в разтоварващи упражнения подобрява качеството на живота на човека със зрително увреждане и създава общо усещане за благоденствие и компетентност.

Кети Летчър